

Fatih ve Bizans

Bu başlık altında mütalaa edilecek bit mavzuun, Fatih'in otuz senelik saltanatı içinde büyük ve ehemmiyetli bir yer tutup tutmıyacağı, İstanbul'un zaptından sonra böyle bir mesele bulunup bulunmadığı daima münakaşa edilebilir. Çünkü, Avrupayı bütün hayatı ve saltanatı boyunca, seferleri, fütuhâtı ve her türlü hareket ve icraatı ile meşgul eden Fatih Sultan Mehmet. Bizans İmparatorluğu işini, asırlık bir mesele olarak selefinden devri teslim aldıktan sonra, iki seneden az bir zaman içinde arzusu veçhile ve devletinin hayati menfaatlerinin emrettiği şekilde halledivermişti. İstanbulun fethi bu imparatorluğun merkezi ve son kalesinin kaybedilmesinden başka bizzat devletin de hayatına son veren bir hadise olmuştu.

Fakat, bu mühim tarihi hadisenin yarım asırdan fazla bir zamanlık öyle bir evel'iyatı vardı ve sonra da bu imparatorluğun tasfiyesi ve onun varisi olmanın tevliid ettiği öyle meseleler çıktı ki, Fatih Sultan Mehmet, ister yükselme devrine giren yeni imperium'un hükümdarı olsun, ister Bizans imparatorlarının siyaset ve idarelerini devam ettirmek lüzumunu hisseden birisi bulunsun, fetihten sonra da, ekseriya karşısında bir Bizans meselesi görmüştür.

Filhakika, Osmanlı devletinin kuruluşu devrinde bir Bizans problemi daima mevcut olmuş, münasebetler hangi şekil ve renkte olursa olsun, siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik temaslar devam etmiştir: Yıldırım Bayezit 1396 da İstanbulu almak için ciddi tasavvurlara giriştiği ve Manuel'e teslim teklifinde bulunduğu zaman da bu temaslar kuvvetli derecede idi ve Bizansın mukadderatı, Avrupanın bu memlekete yardım ziyade, bu Türk hükümdarının problemi çözmek hususundaki azminin derecesine bağlı görünüyordu. O zaman, ülkedeki bütün kadırlara " Darülküfür Kostantaniye üzerine teveccühü hümayunum vaki oldu ümittir ki iptidası Mahmut ve intihası fetihle mesul ola " (1) diye fermanlar gönderen Yıldırım Bayezit, sonradan, belki veziriazamı Çandarlı zade Ali Paşanın tavsiyelerine uyararak ve gayretinin Balkanlarda ve Anadolu da teksifini uygun görerek, belki de Giblans'ın dediği gibi deniz hakimiyetini temin etmeden İstanbulu elinde tutmaya muktedir olamayacağını düşünerek (2) işi atıye bıraktı ve meselenin kat'i şekilde halli, arada bununla ilgili muhtelif hadiseler cereyan ettikten sonra, yarım asırlık bir teehhürle, Fatih Sultan Mehmed'in enerjik iradesine kaldı.

Bizans imparatorluğu tarihinin müellifi maruf tarihçi Vasi'iev, İstanbulun fethi hadisesini anlatırken, iki hükümdarın tasvirini yaptığı sırada, Fatih'in yüksek meziyetlerinin, teşkilatçılık ve devlet adamı vasıflarının bu zaferlerde büyük rol oynadığını tebarüz ettirmiş, diğer taraftan, İstanbulun sukutunun bütün garbi Avrupada müthiş bir tesir hasıl ettiğini, Türk zaferleri karşısında hal ve istikbal için büyük bir korku yarattığını, ezcümle, İmparator III. Frederic'in bu hadiseyi bütün hristiyan'lık için bir felaket suretinde tavsif ettiğini ve Bizansın sanat ve edebiyat için hakiki bir merkez olduğunu bildirdiğini nakletmiştir (3).

Buna mukabil, Fatih ve Bizans mevzuundan bahsedildiği esnada, maruf, Macar edibi F. Harereg'in Bizans isimli tarihi piyesinin (4) hatıra gelmemesine imkan yoktur. Vasilevde de izlerine tesadüf ettiğimiz Bizans tarihi hakkındaki XIX asır görüşlerine değil de, garpte hüküm süren ve Bizans İmparatorluğu için istihfakar bir tellakkiye sahip olan XVIII. asır görüşünü (5) temsil eden Herereg, muhasara esnasında, İmparatorun huzuruna gelen Türk elçilerini bakınız nasıl konuşuruyor:

“Bizansın kaderi belli oldu kurtuluş yolu yoktur. Bunu sizler de biliyor ve soluk dudaklarınızın seyremesiyle zaten ikrar ediyorsunuz. Fakat ey çok çile çekmiş Bizanslılar, şimdi dertli başınızı kaldırın da vereceğim müjdeyi duyun ve şenlik edin Mehmed’in (Fatih) yüce yürekliliğine hayran olun...Yüce kalbi,akıllı, yiğit Sultan beyhude kan dökülmesini önlemek için Bizansın suçunu bağışlamak istiyor.. Bütün Bizans halkı seninle (Kostantin Paleolog) Padişah arasında serbestçe hükümdar seçebilir seni seçen bütün malını kaybedecek fakat onunla gemiye binebilecektir. Sultana boyun eğerek burada kalan ise bütün varlığına sahip olacaktır... Bunlar Padişahın gölgesi altında atalarının Tanrısına tapabileceklerdir... Büyük Mehmet köle değil vatandaşı istiyor.”

Filhakika, Fatih İstanbullu İmparatorluğun merkezi yapmak isterken Paleolog hanedanına ve İmparatora saygı göstermiş, onun Morada hakimiyetine devam edebileceğine teklif ve aynı anlayış zihniyetini sonradan kardeşleri Thomas ve Dimitrius hakkında da izhar etmişti. Bu itibarla, Fatih’in Bizans devletinin hayatına son vermesini, asırlardanberi Türkler ve Bizanslılar arasında husule gelen yaklaşma ve kaynaşmanın hadiselerin ve askeri, siyasi, iktisadi şartların tabii bir neticesi olarak ve bu stratejik bölgeyi Osmanlı devleti hakimiyeti altında birleştirmesi şeklinde telakki eden tarih görüşü çok kuvvetli delillere istinat etmekte ve bir çok taraftarlar bulmaktadır. Ancak, bu keyfiyet, acaba, Romen tarihçisi İorga’nın müdafaa ettiği bir tezi,Bizanstın sonra yine Bizansın yaşadığı ve devam ettiği yolundaki görüş tarzını(6) ne dereceye kadar destekliyecek mahiyettedir? Eğer, bu görüş, Fatih’in İstanbullu aldıktan sonra patrikhaneyi yeniden tesis ile ortodoks ahaliye mezhep ve vicdan hürriyetini tanıdığı, gerek kendisinin gerek haleflerinin idaresi altında, şark kilisesinin dini müesseselerine karşı hürmet gösterilerek iç idarelerine asla müdahale edilmediği manasında ise, çok doğrudur. Fa-

(Devamı 7 nci sayfada)

(1) Feridun Bey, Menşetüselatin, I. S . 122

(2) Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşu, tercüme eden Ragıp Hulusi S. 210

(3) Histoire de l’Empire Byzantin, II. Paris. 1932, S. 337, 348.

(4) Dünya edebiyatından tercümeleler, Macar klasikleri 6, S. 67, 68,

(5) A. Adnan Adıvar, Bizansta yüksek mektepler, Tarih dergisi, Sayı 8. S. 2)

(6) Byzance apres Byzance, Bucarest 1935.